

JOYCE CAROL OATES ASARLARIDA TRAGIK DUNYOQARASH GENEZISI VA UNING BADIY TALQINI

Yusupova Hilola Uktamovna

PhD, dotsent, Buxoro davlat pedagogika instituti

Bekova Gulasalbonu Ibodullo qizi

Osiyo Xalqaro Universiteti 2-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19642154>

Annotatsiya: Ushbu tezisda zamonaviy Amerika yozuvchisi Joyce Carol Oatesning asarlarida tragik dunyoqarashning shakllanish jarayoni tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi yozuvchining ilk romanlarida tragik ongning ijtimoiy, psixologik va falsafiy omillar asosida qanday vujudga kelganini aniqlashdan iborat.

Kalit soʻzlar: tragediya, adabiyot, uslub, psixologik kontekst, madaniy kontekst.

Joyce Carol Oates ijodi zamonaviy Amerika adabiyotida inson ruhiyati, ijtimoiy ziddiyatlar va tragik ongning badiiy talqinini chuqur aks ettirgan muhim fenomenlardan biri hisoblanadi. Uning ilk asarlarida shakllangan tragik dunyoqarash (tragic worldview) yozuvchining keyingi ijodiy yoʻnalishlarini belgilab beruvchi asosiy estetik va falsafiy omil sifatida namoyon boʻladi. Ushbu bobda Oatesning dastlabki asarlarida tragik ongning genezisi, yaʼni shakllanish jarayoni ijtimoiy, psixologik va madaniy kontekstda tahlil qilinadi.

Joyce Carol Oatesning ilk asarlari, xususan, “With Shuddering Fall” (1964), “A Garden of Earthly Delights” (1967) va “Expensive People” (1968) romanlari tragik dunyoqarashning ildizlarini ochib beruvchi muhim manbalardir. Ushbu asarlarda inson hayotining beqarorligi, jamiyatdagi zoʻravonlik, shaxsiy inqiroz va mavjudlik muammolari markaziy oʻrinni egallaydi. Muallifning tragik konsepsiyasi anʼanaviy klassik tragediyadan farqli ravishda zamonaviy insonning ichki boʻlinishi va ijtimoiy bosimlar natijasida yuzaga keladigan ruhiy parchalanishni aks ettiradi.

Oatesning tragik dunyoqarashi shakllanishida XX asr Amerika jamiyatining ijtimoiy-siyosiy muhitining taʼsiri katta. 1960-yillar Amerikasi ijtimoiy notinchlik, fuqarolik huquqlari harakati, urush va axloqiy qadriyatlarning inqirozi bilan xarakterlanadi. Bu holat yozuvchi asarlarida inson va jamiyat oʻrtasidagi ziddiyatni keskinlashtiradi. Natijada, Oates qahramonlari koʻpincha jamiyat tomonidan siqib chiqarilgan, oʻzligini anglash yoʻlida iztirob chekayotgan shaxslar sifatida tasvirlanadi.

Masalan, “A Garden of Earthly Delights” romanida bosh qahramon Clara Walpole obrazi orqali ijtimoiy tabaqalanish va qashshoqlik sharoitida shakllangan tragik ong koʻrsatiladi. Clara oʻz hayotini yaxshilashga intilsa-da, ijtimoiy muhit va ichki qoʻrquvlar uni doimiy ravishda tragik vaziyatlarga olib keladi. Bu yerda tragiklik tashqi fojeadan koʻra koʻproq ichki psixologik jarayon sifatida namoyon boʻladi.

“Expensive People” romanida esa tragik dunyoqarash individual ong darajasida chuqurlashadi. Asarda narrator boʻlgan Richard Everett oʻz hayotini retrospektiv tarzda hikoya qiladi va shu orqali oʻzining jinoyatga olib kelgan ruhiy holatini tahlil qiladi. Bu yerda tragiklik faqat voqealarda emas, balki inson ongining deformatsiyasida, axloqiy meʼyorlarning buzilishida aks etadi. Oates ushbu asarda modernistik va psixologik realizm usullaridan foydalanib, tragik ongni ichki monolog va subʼektiv tafakkur orqali ochib beradi.

Oatesning ilk asarlarida tragik dunyoqarashning genezisi bir necha asosiy omillar bilan belgilanadi:

Birinchi dan, ijtimoiy determinizm — qahramonlarning taqdiri ko'pincha ular yashayotgan muhit bilan belgilanadi. Ular o'z hayotlarini nazorat qila olmaydigan, tashqi kuchlarga bog'liq shaxslar sifatida tasvirlanadi.

Ikkinchi dan, psixologik fragmentatsiya — qahramonlarning ichki dunyosi yaxlit emas, balki bo'linib ketgan, qarama-qarshi his-tuyg'ular va impuls bilan to'la. Bu holat tragik ongning asosiy belgilaridan biridir.

Uchinchi dan, zo'ravonlik fenomeni — Oates asarlarida zo'ravonlik nafaqat jismoniy, balki ruhiy va ramziy shakllarda ham namoyon bo'ladi. Bu esa tragik voqealarni yanada chuqurlashtiradi.

To'rtinchi dan, identitet inqirozi — qahramonlar o'z "men"ini anglashda qiynaladilar, bu esa ularni tragik qarorlar qabul qilishga olib keladi.

Shuningdek, Oates ijodida tragik dunyoqarashning shakllanishida adabiy an'analar ham muhim rol o'ynaydi. U klassik tragediya (masalan, yunon tragediyalari) va zamonaviy ekzistensializm falsafasi o'rtasida o'ziga xos sintez yaratadi. Ayniqsa, insonning yolg'izligi, absurdlik hissi va hayot ma'nosining yo'qligi kabi g'oyalar Oatesning tragik konsepsiyasida muhim o'rin tutadi. Yozuvchining badiiy uslubida ham tragik ongning shakllanishi yaqqol ko'rinadi. U ko'pincha kontrastlar, ichki monologlar, simvolik tasvirlar va psixologik tahlil usullaridan foydalanadi. Natijada, o'quvchi nafaqat voqealarni kuzatadi, balki qahramonning ichki iztiroblarini ham chuqur his qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Joyce Carol Oatesning ilk asarlarida tragik dunyoqarashning genezisi murakkab va ko'p qatlamli jarayon sifatida namoyon bo'ladi. U ijtimoiy, psixologik va falsafiy omillar o'zaro ta'siri natijasida shakllanadi. Yozuvchi tragiklikni an'anaviy fojea sifatida emas, balki zamonaviy insonning ichki inqirozi va mavjudlik muammolari orqali talqin qiladi. Bu esa uning ijodini zamonaviy adabiyotda alohida ahamiyatga ega qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Joyce Carol Oates. *With Shuddering Fall*. New York: Vanguard Press, 1964.
2. Joyce Carol Oates. *A Garden of Earthly Delights*. New York: Vanguard Press, 1967.
3. Joyce Carol Oates. *Expensive People*. New York: Vanguard Press, 1968.
4. Joyce Carol Oates. *Them*. New York: Vanguard Press, 1969.
5. Bloom, Harold. *Joyce Carol Oates*. New York: Chelsea House Publishers, 1987.
6. Creighton, Joanne V. *Joyce Carol Oates: Novels of the Middle Years*. New York: Twayne Publishers, 1992.
7. Johnson, Greg. *Invisible Writer: A Biography of Joyce Carol Oates*. New York: Dutton, 1998.
8. May, Charles E. *The Short Story Theories*. Ohio: Ohio University Press, 1976.
9. Albert Camus. *The Myth of Sisyphus*. Paris: Gallimard, 1942.
10. Friedrich Nietzsche. *The Birth of Tragedy*. Leipzig: E.W. Fritsch, 1872.